



УДК 336.14

<https://doi.org/10.31713/ve3201823>

**Федина К. М., к.е.н., ст. викладач, Колеснікова М. М., студентка**  
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

## **БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ**

У статті розглянуто явище дефіциту бюджету загалом та вплив, який він здійснює, на економіку країни, а також основні причини, в результаті яких виникає бюджетний дефіцит. Проведено аналітичну оцінку дефіциту державного бюджету України. Проаналізовано рівень боргової безпеки в Україні. Надано рекомендації щодо оптимізації бюджетного менеджменту та боргової політики, застосування яких сприятиме подоланню боргової кризи в Україні та поліпшенню стану її боргової безпеки.

**Ключові слова:** бюджет, бюджетний дефіцит, доходи, витрати, податкова система, боргове фінансування бюджетного дефіциту, державний борг, боргова безпека держави, індикатори стану боргової безпеки держави.

**Постановка проблеми.** На сьогодні питання формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру та пошук джерел фінансування є основними під час стратегії розвитку держави на майбутнє, а в умовах світової глобалізації економіки бюджетні дефіцити є чинником підвищення ризику економічної діяльності, що містять потенційний ризик монетизації та дефолту. Необхідність ґрунтовного аналізу вказаної проблематики та пошуку шляхів зниження обсягів бюджетного дефіциту України і визначає актуальність даного дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика бюджетного дефіциту була і залишається предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних економістів, зокрема: В. М. Федосов, С. І. Юрій, К. В. Самсонова, Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, Л. М. Маршук, які вивчають проблеми дефіциту державного бюджету. Також використано законодавчі та урядові матеріали, нормативно-законодавчі акти, зокрема Закон України «Про державний бюджет України» та Бюджетний кодекс.

**Мета та завдання статті.** Метою статті є ознайомлення з сучасним станом дефіциту бюджету України, визначення можливих дже-

рел фінансування бюджетного дефіциту в Україні як економічного явища в сучасних умовах та пошук шляхів вирішення цієї проблеми з орієнтацією на європейський досвід.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Згідно Бюджетного Кодексу України статті 2, бюджетний дефіцит являє собою перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Бюджетний дефіцит не можна однозначно розглядати як позитивне або негативне явище, адже це залежить від багатьох факторів (походження дефіциту, спробу його фінансування, загальний стан економіки країни і т.д.). Але це складне явище, яке з позиції держави завжди небажане та негативне.

Дефіцит може виникати внаслідок окремих заходів державного регулювання економіки. Наприклад, у результаті значних урядових інвестицій в розвиток різних соціально-економічних галузей. Проте найчастіше дефіцит є результатом економічної кризи, порушення економічних зв'язків, неефективності податкової системи і інших негативних явищ.

Бюджетний дефіцит – це явище майже постійне в економіці кожної країни. Бюджетний дефіцит викликаний скороченням доходів у бюджет і ростом видатків із бюджету, і є однією із основних причин інфляції.

Розглянемо таблицю, в якій представлено динаміку дефіциту бюджету України у 2015-2017 рр.

Таблиця  
Державний бюджет України в 2015-2017 роках, (млн грн.)

Рік	Доходи	Витрати	Кредитування	Сальдо(дефіцит бюджету)	%ВВП
2015	534694,8	576911,4	2950,9	-45167,5	2,3 %
2016	616274,8	684743,4	1661,6	-70130,2	2,9 %
2017	793265,0	839243,7	1870,9	-47849,6	1,6 %

*Джерело: систематизовано автором на основі [2]*

Отже, за даними таблиці ми можемо побачити, що з 2015 по 2017 років сальдо бюджету України є від'ємним, тобто має місце дефіцит. Оцінюється він зазвичай в відсотках від ВВП. Величина бюджетного дефіциту у світі коливається від 3 до 15% від ВВП [5]. Як ми можемо побачити, в Україні максимальний розмір дефіциту за дослі-

джуваний період досягає 2,9%. Країни ЄС максимально можливим рівнем вважають 6% від ВВП, хоча вже за 3% його рівня спостерігаються зростання інфляції та зменшення інвестиційної активності [5].

Оскільки орієнтиром для України повинні бути високорозвинені країни, то можна стверджувати, що зараз ми спостерігаємо критичний рівень бюджетного дефіциту.

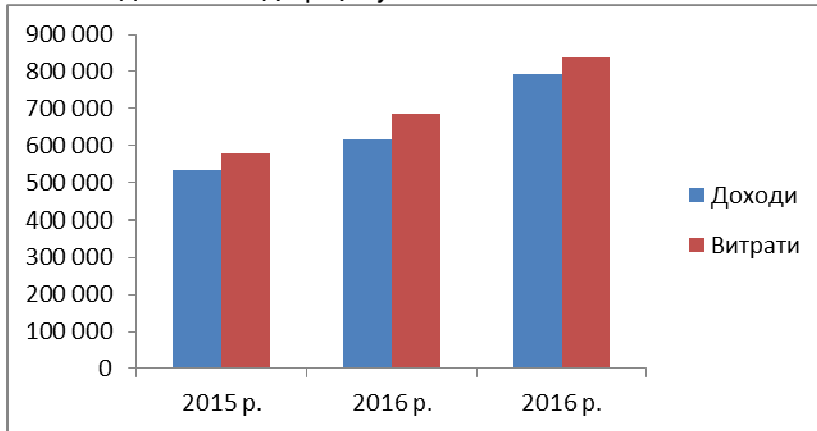


Рисунок. Доходи і витрати бюджету України у 2015-2017 роках (млн грн.) [2]

У 2015-2017 рр. витрати бюджету України завжди перевищують доходи (див. рисунок). Щоб отримати додаткові доходи у бюджет, держава зазвичай випускає цінні папери, здійснює грошову емісію, іноді здійснює приватизацію, бере позики (внутрішні та зовнішні) та кредити. Але зловживати позиками та кредитами не слід, адже державі слід дотримуватися оптимального розміру державного боргу і прагнути його мінімізувати.

У країнах ЄС з метою управління ризиками дефіциту бюджету правове регламентування бюджетного дефіциту включає Маастрихтські критерії (державний борг не повинен перевищувати 60% ВВП, а бюджетний дефіцит – 3% ВВП) та фінансові санкції до країн-порушниць у випадку недотримання визначених критеріїв [5].

Причини дефіциту бюджету можуть бути різними. Виникнення і зростання дефіциту бюджету може бути зумовлене економічними кризами, мілітаризацією економіки, веденням війн, економічною нестабільністю, зростанням заборгованості місцевих бюджетів, безконтрольним зростанням інших витрат з бюджету і т.д. [3].

Основними причинами виникнення дефіциту бюджету вважаються наступні:

- Виникнення надзвичайних обставин (війни, стихійні лиха, техногенні аварії).
- Зміна економічного устрою.

- Криза політичної системи.
- Некомпетентність керівництва держави.
- Незадовільна робота державних служб.
- Необхідність здійснення крупних державних вкладень.
- Надання безкоштовної допомоги іншим державам.
- Структурна незбалансованість народного господарства.
- Масштабний оборот «тіньового» капіталу.
- Недосконалість податкової системи.
- Низька ефективність суспільного виробництва.
- Нераціональна структура бюджетних витрат.
- Великі витрати на отримання силових структур.
- Неможливість одержання міжнародних кредитів.
- Низький рівень життя населення.
- Низький рівень соціального забезпечення.

Значний вплив на бюджетний дефіцит чинить безробіття. Його зростання призводить до збільшення витрат держави. А унаслідок зниження безробіття відбувається зростання доходів держави (працюючі громадяни отримуючи заробітну плату мають можливість більше купувати товарів і отримувати послуг, а також сплачувати податки). Тому зниження безробіття є важливим напрямом зниження бюджетного дефіциту [4].

На нашу думку, основними причинами бюджетного дефіциту саме в Україні є криза у всіх сферах економіки, зменшення національного доходу та збільшення бюджетних витрат, відсутність чіткої стратегії і в результаті неефективне проведення реформ, великий обсяг тіньової економіки, нераціональне використання бюджетних коштів, неефективний механізм оподаткування, корупція та значні військові витрати, низька купівельна спроможність населення.

У програму конкретних заходів щодо скорочення бюджетного дефіциту необхідно включити заходи, які стимулювали б притоку коштів до бюджету країни і сприяли б скороченню державних витрат. До них відносяться:

- Зміна напрямів інвестування бюджетних коштів в галузях економіки з метою значного підвищення фінансової віддачі від кожної гривни.
- Більш широке використання фінансових пільг і санкцій, які стимулюють зростання суспільного виробництва.
- Різде скорочення сфери державної економіки і державного фінансування.
- Скорочення військових витрат.
- Збереження фінансування тільки самих важливих соціальних програм, неприйняття нових.



- Не надання кредитів державним структурам.
- Створення умов для залучення іноземних інвестицій.

З точки зору додаткової емісії у світовій практиці застосовуються два методи подолання бюджетного дефіциту: емісійний і беземісійний. Емісійний метод покриття бюджетного дефіциту пов'язаний з використанням грошово-кредитної емісії. Такий метод вважається недостатньо ефективним, оскільки може негативно вплинути на економічну ситуацію в країні. Бюджетним кодексом України визнано, що емісійні кошти Національного банку України не можуть використовуватися в якості джерела фінансування дефіциту Державного бюджету України. Держава повинна формувати свою бюджетну політику таким чином, щоб забезпечувати скорочення бюджетного дефіциту шляхом збільшення надходжень до бюджету та зменшення його видатків [3].

У разі використання грошової емісії основним питанням, яке слід вирішити, є напрям призначення цих коштів — для інвестування чи на фінансування поточних витрат. Якщо кошти спрямовуються в інвестиції, то це дає у можливість подальшому збільшити ВВП, що, в свою чергу, буде стримувати інфляцію. У разі використання коштів на поточні витрати інфляція стає невідворотною.

Іншим засобом покриття бюджетного дефіциту є метод державних позик – як внутрішніх, так і зовнішніх. Головною вадою державних позик є зростання державного боргу, а його необхідно виплачувати з відсотками. Існує вислів: «сьогоднішні державні позики — це завтрашні податки».

**Висновки.** Отже, навіть при тому, що бюджетний дефіцит і державний борг – самі по собі не є катастрофічними явищами, їх збільшення може вести до серйозних негативних наслідків не тільки економічного, але і чисто політичного характеру. Адже довіра народу до бюджетної системи, до бюджетного пристрою країни визначає довіру уряду, довіру реформам, що проводяться. Ця довіра неможлива в умовах незбалансованого бюджету – головного фінансового документа країни, в умовах зростаючого внутрішнього і зовнішнього боргу. І це повинно, нарешті, привернути пильну увагу уряду, і виявитися в конкретних результатах. Тому, важливим є раціональне планування, вдосконалення бюджетного процесу і ретельна розробка структури статей прибутків і витрат, що повинні стати першочерговою задачею держави на сучасному етапі розвитку суспільства.

1. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 15.01.2019).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL:

<http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>. (дата звернення: 15.01.2019).  
**3.** Матвійчук Н. М., Бурлачук Н. Ю., Маршук Л. М. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах. *Молодий вчений. Економічні науки*. 2015. № 5(20). С. 31–34. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/5/45.pdf>. (дата звернення: 15.01.2019).  
**4.** Самсонова К. В. Проблеми фінансування бюджетного дефіциту в Україні. Кіровоградський національний технічний університет. 2011. С. 115–117.  
**5.** Федосов В. М., Юрій С. І. Бюджетна система : підручник. К. : Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка. 2012. 871 с.

## REFERENCES:

1. Biudzhetni kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (data zvernennia: 15.01.2019).
2. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>. (data zvernennia: 15.01.2019).
3. Matviichuk N. M., Burlachuk N. Yu., Marshuk L. M. Osoblyvosti biudzhethnoho defitsytu Ukrainy v suchasnykh umovakh. *Molodyi vchenyi. Ekonomichni nauky*. 2015. № 5(20). S. 31–34. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/5/45.pdf>. (data zvernennia: 15.01.2019).
4. Samsonova K. V. Problemy finansuvannia biudzhethnoho defitsytu v Ukraini. *Kirovohradskiyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet*. 2011. S. 115–117.
5. Fedosov V. M., Yurii S. I. *Biudzhethna systema : pidruchnyk*. K. : Tsentri uchbovoi literatury; Ternopil : Ekonom. dumka. 2012. 871 s.

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

---

**Fedyna K. M., Candidate of Economics (Ph.D.), Senior Lecturer, Kolesnikova M. M., Senior Student** (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

## BUDGET DEFICIENT AND WAYS OF ITS SUBMITTING IN UKRAINE

**The article examines the phenomenon of the general budget deficit and its impact on the country's economy, as well as the main reasons that lead to a budget deficit. The analytical estimation of the deficit of the state budget of Ukraine is carried out. The level of debt security in Ukraine is analyzed. The recommendations for optimization of budget management and debt policy, the application of which will help to overcome the debt crisis in Ukraine and improve the state of its debt security, is given.**

**Keywords:** budget, budget deficit, incomes, expenses, tax system, debt financing of the budget deficit, state debt, debt security of the state,



**indicators of the state of debt security of the state.**

---

**Федына К. Н., к.э.н., ст. преподаватель, Колесникова М. М., студентка** (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

## **БЮДЖЕТНЫЙ ДЕФИЦИТ И ПУТИ ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЯ В УКРАИНЕ**

**В статье рассмотрено явление дефицита бюджета в целом и влияние, какой он осуществляет, на экономику страны, а также основные причины, в результате которых возникает бюджетный дефицит. Проведена аналитическая оценка дефицита государственного бюджета Украины. Проанализирован уровень долговой безопасности в Украине. Предоставлены рекомендации относительно оптимизации бюджетного менеджмента и долговой политики, применение которых будет способствовать преодолению долгового кризиса в Украине и улучшению состояния ее долговой безопасности. *Ключевые слова:* бюджет, бюджетный дефицит, доходы, расходы, налоговая система, долговое финансирование бюджетного дефицита, государственный долг, долговая безопасность государства, индикаторы состояния долговой безопасности.**

---